

KOOPERATİFÇİLİK ve ECZA KOOPERATİFLERİ

Kooperatifçiliğin tarihi :

Sözcük anlamı, Latince kökenli co (ile birlikte) operari (çalışmak) sözcüklerinden türetilmiş «birlikte çalışmak» olan kooperatiflerin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir.

Kooperatifler, ekonomik yaşamın güçlüklerine karşı güdüsel bir dayanışma, beraberlik ve birlik tepkisi olarak ortaya çıkmışlardır.

İlk uygarlıklara baktığımızda yaşamlarının her alanında kollektivist bir anlayışın egemen olduğunu görürüz. Küçük, büyüklü tüm insan toplulukları kabile, klan, ataerkil aile yapıları içinde ekonomik sosyal ve kültürel ilişkilerinde aynı kollektivist anlayışı paylaşırlar. Mülkiyet kollektif bir nitelik taşımakta, üretim araçları birlikte üretilmekte ve insanlar birlikte avlanmaktadır. Üretim ve tüketim topluluk üyelerince ortak bir biçimde paylaşılmaktadır.

Eski çağların sonlarına doğru, kapalı toplumların kollektivist yapılarının bozulduğu ve saydığımız özelliklerini yitirdikleri görülmektedir.

13. yüzyıldan günümüze gelene kadar ekonomik yapı son derece karmaşık ve hızlı deği-

şimler geçirmiştir. Kapalı aile ekonomileri iflas etmiş, zanaat ve ticarete dayalı bir ekonomik yapı gelişmeye başlamıştır. Burada anlatmaya gerek görmediğim, bir yığın gelişmeler değişmeler sonunda ise teknolojik gelişme ile toplum gelişmesinin yüzeyi aynı olmadığından ekonomik yaşamın sonuçları insanlara oldukça ağır faturalar ödetmiştir. Bu ekonomik yapının doğal bir sonucu olan bireyselliğin gelişmesi ile de aynı topluluk içinde yaşayan insanlar birbirinden kopuk, ürettiklerine yabancı birbirlerine yabancı paylaşma ve yardımlaşma duygularından yoksun insanlar haline gelmişlerdir.

Bu anlattığım tarihsel süreç içinde, insanlar sorunlarının dayanışma, beraberlik ve birlik ile çözülebileceğine inanmış ve «kendi kendine yardım» ilkesinden hareketle her biri ayrı geleneksel motif ve özellikler taşıyan ama amaç ve öz olarak yukarıda belirttiğim niteliklere sahip kooperatifleri kurmuş ve yaşama geçirmişlerdir.

Avrupa'da; Slavlarda ismine «mir», «zadruga» «artel» denen şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu geleneksel uygulamanın kuralları üzerine Sovyetlerde

bugünkü «kolhozlar» ortaya çıkmıştır.

Jüra ve Alp Dağlarında bu dayanışma duygusu ile «Markgenosschorft» tipi «meyveci birlikleri» kurulmuştur.

Afrika'da ise bu tip geleneksel yapılar toplum yapısının karışıklığına paralel olarak değişik biçimlerde görülmüştür. İsmi «alkin», «gaya» «efeko», «egebe», «kompin» olan dayanışma ve birlik yapılarının yanısıra balıkçılık ile ilgili kooperatifler «ikokoro» adını almış, tasarruf ve kredi kuruluşları «esusu» ismini almışlardır. İslam dininin etkisi altında kalan Kuzey Afrika'da ise dinin gereği üzerine bir çok bu tür yapılar oluşmuş, bunlar yine yardımlaşma birlik ve beraberlik ilkelerini taşıyan ilk geleneksel kooperatifler arasında yerlerini almışlardır.

Latin Amerika'da And Dağlarınınada daha yaygın ve etkin bir biçimde «ayllü» adı ile faaliyet gösteren yardımlaşma kuruluşları, Meksika'da «ejido» ismini almış olarak faaliyet göstermektedir.

Asya'da ise geleneksel kooperatiflere, Hindistan'da köy guruplarını kapsayan «pañşaya»lar Pencap bölgesinde «birton», «abat», «lan» ve «fad» adlarını taşıyan kooperatifler, Pakistan'da «nep» Endonezya'da «gotongrojong» Japonya'da

«dozoku», «burakn» ve «yui» adları ile anılan kooperatifler olarak rastlanmaktadır.

Türk toplumunda ise ortaçağda meslek sahiplerinin örgütü olan «Lonca»lar köylerde ortaklaşa yol, cami, okul yapmak, sulama tesisleri koru, mera yapmak gibi amaçları olan «imece» adı taşıyan geleneksel kooperatifler ile erkeksiz kalan ailenin üretim faaliyetine yardımcı olma amacını taşıyan «keşik» veya «fesh» adını taşıyan yapılara rastlanmaktadır.

Bu tür geleneksel kooperatiflerin modern kooperatiflerin kurulmasında büyük katkıları olmuştur. Genel işletme yöntemleri ilkeleri ile örnek alınmıştır.

Modern kooperatifçiliğin kuruluşunda büyük emekleri geçmiş Charles, Fourier, Robert Owen, William Thomson, Proudhon, Louis Blanc, Pierre Leroux, Cobet ve Buchez gibi isimler modern kooperatifçiliğin temel taşlarını gerek uygulamaları ve gerekse düşünceleri ile oluşturmuşlardır.

İngiltere'de ilk modern kooperatifçilik, mevcut ekonomik ilişkilerin olumsuz sonuçlarından insanların daha az etkilenmesini sağlayabilmek için kooperatifleri oluşturmuşlardır.

Robert Owen (1771 - 1958) İşçi iken fabrikatör olan Owen kendi fabrikalarında koopera-

tif üretim tarzının benimsenmesi için çalışmıştır. 1825'te Owen taraftarlarınca, Amerika'nın İndian kentinde New Harmony «Yeni uyum» adı verilen bir çiftlik kurulmuştur. Burda da kooperatif üretim tarzına uygun bir biçimde işlerin yürütülmesine çalışılmıştır.

Yine İngiltere'de Dr. William King (1786 - 1865) Birleşik Mağazalar adı altında sayıları 300'e varan ilk tüketim kooperatifleri açmıştır.

1844 tarihinde İngiltere'de kooperatifçilik tarihinin en önemli olaylarından biri Charles Howarth, William Cooper, James Daly ve Samuel Astworth öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Rochdale'nin Haksever öncüleri «The Rochdale Society of Equitable pioneers» adı altında ortaya çıkan bu insanlar Rochdale kentinde yaşayan insanların ekonomik sorunlarına kooperatifçilik düzeyinde çözümler bulmaya çalışmışlardır. Sağladıkları ilkeler günümüz modern kooperatifçilik ilkeleri arasında sayılmaktadır.

Fransa'da Charles Fourier (1772 - 1837) 400 hektarlık bir alanda 400 aileyi barındırmayı amaçlayan «falanj» adı verilen tarım kolonileri oluşturmayı düşünüyordu. Tarımsal üretimin tüm biçimlerinin uygulanacağı bu kolonilerde insanlar aynı iş kolunda en çok iki saat

çalışacaklar böylece sıkılmadan zevk alarak daha büyük bir üretkenlikle çalışacaklar diye düşünüyordu Fourier. Falanjlar tiyatro, kütüphane, mabed, okul vb. gibi sosyal ve kültürel hizmetleride kapsayan koloniler olacaktır. Gerçekleşmeyen bir düş olarak kaldı Fourier düşünceleri, ama adı kooperatifçilik tarihinde saygın bir yer kazandı.

Almanya'da (1808 - 1883) Herman Schulze Schulze-Delitzsch küçük esnaf ve sanatkarlar kooperatifinin hem kurucusu hemde uygulayıcısıdır. Bu kooperatiflerin ilkeleri günün koşullarına uygunlukları nedeni ile oldukça başarılı sonuçlar almıştır.

Kooperatifler kredi kooperatifleri, hammadde tedarik ve ısmarlama kooperatifleri, hastalık ve ölüm sandığı, yardım komitesi gibi bir örgütlenme göstermektedir. Schlutze ortaya koyduğu ilkeler ile Almanya kooperatifçilik hukukunun kurucularındandır.

Friedrich Wilhem Raifsen (1818 - 1888) ise Alman köylüsünün o dönemlerdeki çektiği sefaletle çözüm yolu bulmayı amaçlayan ve adı ile anılan tarım kredi kooperatiflerinin kurulmasına çalışmıştır. İlkelerini daha çok dini inanç ve ahlâkî görüşlere dayandıran bu kooperatifler günün koşulları

na uygunluğu olan kooperatiflerdir. Daha çok bireysel özelliklere dayandırılmış ilkelerine karşın bu kooperatifler başarılarını ek yardım ve destekleme derneklerinin varlığı nedeni ile sağlamışlardır.

Sovyetler Birliği'nde 1905 Devriminden sonra Kolhoz denilen tarım üretim kooperatifleri kurulmuştur. Ülkenin üretim biçimini destekleyen bu kooperatifler başarılı ve sürekli kooperatifler arasında yerlerini almışlardır.

İsrail'de ise yaşamın sosyo-ekonomik her alanında kooperatifler kurulmuştur. Kibbutz Moşav, şitifu ve ovdım adı verilen bu kooperatifler uygulamada başarılı ve orijinal kooperatiflerdir.

Türkiye'de ise Cumhuriyetten önceki dönemde ilk kooperatifçilik hareketi Mithat Paşa tarafından başlatılmıştır. Mithat Paşa'nın Avrupa'daki kooperatifler üzerindeki gözlem ve araştırmaları sonucunda kooperatif olayının yararlarını saptaması ve yurda döndüğünde halk sandıklarını kurması o döneme ait ilk kooperatifçilik olayı oluşmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kooperatifçilik alanında herhangi bir gelişme olmamıştır. Daha sonra Atatürk'ün emri ile kooperatifçilik derneği kurulmuştur. Bu dernek kooperatifçilik düşüncesinin yaygınlaşması, kooperatif

dirilmesi için çalışmıştır. 1981 Anayasası ile «Sosyal Devlet» ilkesinin ön plana çıkarılması ile birlikte kooperatifçilik Anayasada yer almıştır.

1969 da çıkarılan Yeni Kooperatifler Kanunu ile birlikte kooperatifler devlet desteğinde yaygınlaşmış ve gelişmiştir.

Modern kooperatifler, hangi ülkede ve ne biçimde kurulmuş olursa olsun, genel ilkelerinin bugünde geçerliliğini koruyan şu ilkeler olduğunu görürüz :

a — Serbest katılma ilkesi : Kooperatif üyeliği sorumluluklarını kabul etmeye hazır olan herkes kooperatife üye olabilir.

b — Demokratik yönetim ilkesi : Gerçek anlamda demokratik bir örgütlenme biçimi olan kooperatiflerde yönetici kadro kooperatif üyelerince belirlenir ve «bir üyeye bir oy» ilkesi uygulanır.

d — Sermayeye sınırlı faiz: Ortaklardan alınmış sermaye paylarına ödenen faiz kooperatif yönetimince belirlenmiş uygun bir faiz olmalıdır.

d — Risturn ilkesi : Alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki fark (kâr)ın, üyeler arasında kooperatifle olan işlemleri oranında dağıtılması ilkesidir.

e — Kooperatifçilik eğitimi: Kooperatifçilik olayının gelişmesi, desteklenmesi bu konu olarak yapılması ile sağlanabilir, bu anlamda kooperatiflerin görevlerinden biri de bu eğitimin sağlanmasıdır.

f — İşbirliği ilkesi : Ülke ve dünya genelinde kooperatifler arası dayanışma ve işbirliğinin olması kooperatiflerin gelişebilmesi ve başarıya ulaşabilmesi için zorunludur.

ECZA KOOPERATİFLERİ

En genel hatları ile kooperatifçilik tarihi ve ilkelerini ortaya koymaya çalıştım. Bizim asıl konumuzu oluşturan Ecza Kooperatifleri de yine koşulların getirip dayattığı bir zorunluluk olarak yaşama geçirilmiş ve büyük bir hızla yaygınlaşmış sosyo-ekonomik örgütlenme biçimlerinden biridir.

İlk çağlardan beri sağlık insanların en çok ilgilenmek zorunda olduğu konulardan birisi olmuştur. Üretim metalaşmadığı dönemlerde üretim birey gereksinmelerini sağlamak için yapıyordu. İlaç üretimi de ilkel bile olsa bu dönemlerde hastalıkları iyi etme amacı ile tanı ve tedavi aynı kişiler tarafından olmak üzere yapıyordu. Süreç içinde tanı ve ilaç hazırlanması görevleri birbirinden ayrılarak hekimlik ve eczacılık olarak bir iş bölümü oluşmuştur.

Değişen ekonomik koşullarla birlikte meta için üretim başladığında ilaç yaşamsal önemi olan bir ürün olmasına karşın piyasa için üretilen bir meta olmuştur. Eskiden görevi ilaç üretimi olan eczacı da bu değişen koşullarla birlikte üretici

niteliğinden sıyrılıp dağıtıcı niteliğine bürünmüştür.

Eczacılık Fakültelerinden pratikte kullanırlığı olmayan, ağır biribiri ile ilişkisi olmayan bir yığın bilgilerle donatılarak mezun olan eczacılar, genellikle çoğu seçeneksizlikten eczane eczacılığını seçmek zorunda kalırlar. Başlangıçta genellikle meslek sevgisi insanlara yararlı olabilme duyguları ile dolu olan eczane eczacıları, bir süre sonra toplumsal işbölümü içindeki paylarının eskiden ürettikleri ilâcın satışından kâr elde etmek olduğunu anlarlar.

Artık ilâç kullanım değerinden çok değişim değeri önemli olan bir metadır. Çünkü eczacı var olan ekonomik koşullarda ekonomik varlığını sürdürebilmek için ilâca değişim değeri için sahip çıkmak zorundadır. Çünkü üretimi eczacının elinden çoktan çıkmış eczacının ulaşamayacağı çok uluslu ilâç şirketlerinin eline geçmiştir.

Eczacı kooperatifleri tam olarak burada anlamını ve yerini bulur. Çok uluslu ilâç şirketleri tarafından kâr amacı ile üretilen ilâç depolar aracılığıyla üçüncü el olarak eczacının eline geçmektedir. Değişen ekonomik politika, piyasa koşulları ve depolar arası rekabet koşullarına göre eczacı ilâcı değişebilen iskontolarla çoğu kez piyasada bulamıyarak alır.

Mevcut ekonomik ilişkiler içerisinde ilâç fiyatlarının gün-

den güne artması ve para değerinin her gün düşmesiyle ekonomik varlığını devam ettirmekte oldukça zorlu günler geçiren eczacıların varlıklarının devam edebilmesi, koşulların değişmesi için elele vermeye omuz omuza dayanmaya her zamankinden daha çok gereksinimleri vardır. Sürşaj hakkının yasalaşması ile birlikte sermayesini enflasyonun elinden bir parça kurtarabilmenin solugunu almış olan eczacılar şimdi depocularında sürşaj yapmaları ile birlikte yine zamalardan halktan sonra en çok etkilenen kesim olmaktadır. Üretimine hiç bir katkımızın olmadığı ilâcın satışından daha büyük pay almamız değişen piyasa koşullarından daha az etkilenmemiz, firmanın depocuya vermiş olduğu tavizlerin direkt eczanelerimize yansması, piyasa da istikrarsız bulunan ilâçların her eczaneye eşit olarak dağıtılması, ilâç fiyatlarının artışından doğacak kârın tümü ile bizlere yansıtılması ancak ekonomik olarak örgütlenmemizden geçer. Bunun yolu ise Eczacı Kooperatifleridir.

Sorunlarımızın tümü çözülmesi elbette mevcut sistemle ilgili bir şeydir. Ancak dayanışma, birlik ve beraberlik ile yapılacak pek çok şey vardır.

Ecza Üretim - Temin Tevzi Kooperatifi biçiminde kurulan Ecza Kooperatifleri tartışılmayacak yararları nedeni ile böl-

gemiz dışındaki hemen her bölgede hayata geçirilmiş olup, yaygın ve başarılı bir biçimde varlıklarını sürdürmektedir. Başlangıç aşamasında Ecza Depoculuğu işlevini sürdüren bu kooperatifler hiç kuşkusuz daha ileriki aşamalarda üretime geçecek ve eczacılığın eski saygın yerine oturtulmasına katkıda bulunacaklardır. Böylece hiç kuşkusuz bizlerde toplumsal iş bölümü içindeki gerçek ve saygın yerimize kavuşup, sıradan birer tacir olmaktan kurtulabileceğiz.

Günümüz koşullarında, sorunlarımıza bir anlamda alternatif olacağına inandığımız Eczacı Kooperatifleri için tüm meslektaşlarımıza biraraya gelmek, dayanışmak, omuz omuza vermek üzere sesleniyoruz :

Onurlu, başarılı, güçlü, dayanışma, sevgi ve saygı dolu bir beraberlik için bizlerde Ecza Kooperatifinde (ECZA — KOOP) birleşelim.

KAYNAKLAR :

- (1) Kooperatifçiliğin Sosyo - Politik Yapısı - Doç. Dr. Kâmil Turan
- (2) Sosyal Politika Ders Notları - Prof. Dr. Ali Çubuk
- (3) Kooperatifçilik (Teksir) Ankara 1974 - Necdet Öz-

Hazırlayan :

Ecza. Aysel TAŞKIN
11. Bölge Eczacı Odası
Genel Sekreteri

ŞİİR

Bak

Kocaman, riyasız, ikilemsiz
Dost bir gün
Kapı çalınırsa
Gece yarısı
Kim, belki.....
Yok bugün
Koş aç tereddütsüz
Dostlardır.
Kucaklar dolusu çiçeklerle
Yalnız
Mutsuz
Asık yüzlü
Ve dostsuz
Geçen tüm günlerin
Acısını çıkar bu gün.
Paylaş mutluluğu
Sokaktaki çocukla,
Saksıdaki fesleğenle,
Kafesteki kanaryayla.
Dostluğunuz
Dostlar
Kanarya
Ve sen
Koşun birlikte
Güney Afrika'ya
Ve oradan Asya'ya,
Latin Amerika'ya
Tüm evreni doldursun
Dostluk, mutluluk ve sevgi
Dost kocaman bir gün
Ve kocaman dost
Bir yaşam var
Önünde.

Ecz. Aysel TAŞKIN

ÖĞRENMEYE ÖVGÜ

Öğren en basiti. Zamanıdır.
Sakın geç deme.
Öğren abeceyi, çok bir şey değil gerçi
Öğren ama, başla.
Koru kendini yılgınlıktan.
Herşeyi öğrenmelisin
Çünkü senin artık yönetecek olan.
Köprü altındaki, öğren!
Öğren, demirparmaklıklar ardındaki!
Ev kadını, öğren!
Öğren, altmış yaşındaki!
Kimsesiz çocuk, okul ara kendine
Bilim ara, soğuktan kıkırdayan.
Sarı kitapla, aç insan. Silahtır o
Çünkü sensin artık yönetecek olan.
Çekinme soru sormaktan arkadaş!
Enayi yerine koydurma kendini
Alın teri dökmeden bellediği şeyi
Biliyor sayılmaz insan.
Geçir gözden hesap pusulasını
Unutma, sana ödetilecek faturası
Parmak bas üstüne her rakamın
Nerden çıkmış, sor bakalım
Çünkü sensin artık yönetecek olan.

Bertolt BRECHT (1898 - 1956)